CLASS : 12th (Sr. Secondary) **Code No. 205**

Series : SS/Annual-2023

रोल नं० | | | | | | | | | | |

SET : D

संस्कृत

SANSKRIT

ACADEMIC/OPEN

(Only for Fresh/Re-appear/Improvement/Additional Candidates)

*समय : **3** घंटे]* *[पूर्णांक : **80***

- *कृपया जाँच कर लें कि इस प्रश्न-पत्र में मुद्रित पृष्ठ **8** तथा प्रश्न **15** हैं।*
- *प्रश्न-पत्र में दाहिने हाथ की ओर दिये गये **कोड नम्बर** तथा **सेट** को छात्र उत्तर-पुस्तिका के मुख्य-पृष्ठ पर लिखें।*
- *कृपया प्रश्न का उत्तर लिखना शुरू करने से पहले, प्रश्न का क्रमांक अवश्य लिखें।*

- *उत्तर-पुस्तिका के बीच में खाली पन्ना/पन्ने न छोड़ें।*
- *उत्तर-पुस्तिका के अतिरिक्त कोई अन्य शीट नहीं मिलेगी। अतः आवश्यकतानुसार ही लिखें और लिखा उत्तर न काटें।*
- *परीक्षार्थी अपना रोल नं० प्रश्न-पत्र पर अवश्य लिखें। रोल नं० के अतिरिक्त प्रश्न-पत्र पर अन्य कुछ भी न लिखें और वैकल्पिक प्रश्नों के उत्तरों पर किसी प्रकार का निशान न लगाएँ।*
- *कृपया प्रश्नों के उत्तर देने से पूर्व यह सुनिश्चित कर लें कि प्रश्न-पत्र पूर्ण व सही है, **परीक्षा के उपरान्त इस सम्बन्ध में कोई भी दावा स्वीकार नहीं किया जायेगा।***

सामान्य निर्देश :

(i) प्रत्येकं खण्डम् अधिकृत्य उत्तराणि एकस्मिन् स्थाने क्रमेण लेखनीयानि।

(ii) प्रश्नसंख्या प्रश्नपत्रानुसारम् अवश्यमेव लेखनीया।

(iii) श्रेष्ठाङ्कान् प्राप्तये सुवाच्यलेखोऽपेक्ष्यते।

खण्डः – 'क'

(अपठित-अवबोधनम्)

1. अधोलिखितं गद्यांशं पठित्वा निम्नांकितप्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतपूर्णवाक्येन लिखत –

एकदा मणिसुन्दरः नाम कश्चित् युवकः ग्रामप्रमुखस्य कार्यालये उद्योगं प्राप्तवान्। ततः अचिरात् तस्य विवाहः अपि अभवत्। तस्य पत्न्याः नाम 'कमला' इति। पार्श्व-गृहस्थानां धनिकत्वं दृष्ट्वा कमला असूयाम् असन्तोषं च प्राप्नोति स्म। अतः सा – 'वस्त्राणि आभरणानि च आनीय ददातु' इति उक्त्वा सदा पतिं पीडयति स्म। पत्न्याः एतादृशपीडायाः कारणतः मणिसुन्दरः कार्यालये श्रद्धया कार्यं कर्तुं न शक्तवान्।

प्रश्ना :- $5 \times 2 = 10$

(क) कार्यालये कः उद्योगं प्राप्तवान् ?

(ख) मणिसुन्दरस्य पत्न्याः नाम किम् आसीत् ?

(ग) कमला किं दृष्ट्वा असूयां प्राप्नोति स्म ?

(घ) मणिसुन्दरः किमर्थं कार्यं कर्तुं न शक्तवान् ?

(ङ) 'कर्तुम्' इत्यत्र कः धातुः कश्च प्रत्ययः ?

खण्डः – 'ख'

(रचनात्मकं-कार्यम्)

2. ***एकं*** लघुनिबन्धं संस्कृतभाषया रचयत – 6

(क) संस्कृतभाषायाः महत्त्वम्।

(ख) स्वच्छतायाः महत्त्वम्।

(ग) प्रातः भ्रमणम्।

खण्डः – 'ग'

(संस्कृत-साहित्य-परिचयः)

3. महाकवेः भवभूतेः ***अथवा*** दाराशिकोहस्य संक्षिप्त परिचयंहिन्दीभाषया लिखत। 4

4. शिवराजविजयस्य ***अथवा*** समुद्रसंगमस्य संक्षिप्त परिचयंहिन्दीभाषया लिखत। 4

खण्डः – 'घ'

(छन्दोऽलङ्कार-परिचयः)

5. प्रदत्तछन्दस्सु ***द्वयोः*** संस्कृतभाषया लक्षणम् उदाहरणं च लिखत – $2 \times 4 = 8$

(i) इन्द्रवज्रा

(ii) वसन्ततिलका

(iii) शिखरिणी

(iv) शार्दूलविक्रीडितम्

6. प्रदत्त-अलंकारेषु ***द्वयोः*** संस्कृतभाषया लक्षणम् उदाहरणं च लिखत – $2 \times 4 = 8$

(i) अनुप्रासः

(ii) यमकम्

(iii) अर्थान्तरन्यासः

(iv) श्लेषः

खण्डः – 'ङ'

(अनुप्रयुक्त-व्याकरणम्)

7. (क) सम्प्रदानकारकस्य ***अथवा*** अधिकरणकारकस्य परिभाषां सोदाहरणं हिन्दीभाषया लिखत। 2

(ख) वृद्धिसन्धेः ***अथवा*** अयादिसन्धेः परिभाषां सोदाहरणं हिन्दीभाषया लिखत। 2

(ग) अव्ययीभावसमासस्य ***अथवा*** तत्पुरुषसमासस्य परिभाषां सोदाहरणं हिन्दीभाषया लिखत। 2

खण्डः – 'च'

(पठित-अवबोधनम्)

8. अधोलिखितगद्यांशस्य सप्रसंगं सरलार्थं लिखत – 4

(क) मानवा नाम सर्वासु सृष्टिधारासु निकृष्टतमा सृष्टिः, जीवसृष्टिप्रवाहेषु मानवा इव परप्रतारकाः स्वार्थसाधनपरा मायाविनः कपटव्यवहारकुशलाः हिंसारताः जीवाः न विद्यन्ते।

अथवा

(ख) आलोकयतु तावत् कल्याणाभिनिवेशी लक्ष्मीमेव प्रथमम्। न ह्येवंविधमपरिचितमिह जगति किञ्चिदस्ति यथेयमनार्या।

9. प्रदत्तश्लोकस्य सप्रसंगं सरलार्थं लिखत – 4

(क) बुद्धियुक्तो जहातीह उभे सुकृतदुष्कृते।
तस्माद्योगाय युज्यस्व योगः कर्मसु कौशलम्।

अथवा

(ख) विपदि धैर्यमथाभ्युदये क्षमा
सदसि वाक्पटुता युधि विक्रमः।
यशसि चाभिरुचिर्व्यसनं श्रुतौ
प्रकृतिसिद्धमिदं हि महात्मनाम्।।

10. प्रदत्तसूक्तिषु ***द्वयोः*** भावार्थं हिन्दीभाषया लिखत - $2 \times 2 = 4$

(क) अस्माभिः पर्वताः शंकवः कृता।

(ख) अन्धन्तमः प्रविशन्ति येऽविद्यामुपासते।

(ग) देहं वा पातयेयं कार्यं वा साधयेयम्।

(घ) दातव्यं भोक्तव्यं धनविषये संचयः न कर्त्तव्यः।

11. प्रदत्तगद्यांशं पठित्वा अधः प्रदत्तप्रश्नानामुत्तराणि संस्कृतभाषया लिखत - $2 \times 1 = 2$

कुटिलेनामुना 'किन्तु' ना कियत्कालात् क्लेशितोऽस्मि। यत्र यत्राहं गच्छामि तत्र तत्रैवास्य शत्रुता सम्मुखास्थिता भवति।

प्रश्नौ :-

(क) कस्य शत्रुता सम्मुखस्थिता भवति ?

(ख) 'गच्छामि' इति पदे कः धातुः कश्च लकारः ?

12. प्रदत्तश्लोकं पठित्वा अधः प्रदत्तप्रश्नानामुत्तराणि संस्कृतभाषया लिखत - $2 \times 1 = 2$

ईशावास्यमिदं सर्वं यत्किञ्च जगत्यां जगत्।

तेन त्यक्तेन भुञ्जीथाः मा गृधः कस्यास्विद्धनम्।

प्रश्नौ :-

(क) भोगः कथं करणीयः ?

(ख) 'तेन' इति पदे का विभक्तिः किञ्च वचनम् ?

13. रेखांकितपदम् आधृत्य प्रश्ननिर्माणं कुरुत - $2 \times 1 = 2$

(क) केयूराणि न भूषयन्ति <u>पुरुषम्।</u>

(ख) शूरं <u>कण्टकमिव</u> परिहरति।

खण्डः – 'छ'

(लघूत्तरात्मकप्रश्नाः)

14. मञ्जूषागतं पदम् आधृत्य वाक्यं पूरयत – 4 × 1 = 4

(i) .... विना जीवनं नास्ति। (जलं/जलस्य)

(ii) सः .... सह क्रीडति। (मम/मया)

(iii) .... मोदकं रोचते। (तम्/तस्मै)

(iv) .... उभयतः जलमस्ति। (ग्रामम्/ग्रामस्य)

खण्डः – 'ज'

(बहुविकल्पीयप्रश्नाः)

15. प्रदत्तविकल्पेषु ***शुद्धम्*** उत्तरं चीयताम् – 12 × 1 = 12

(क) 'सुकृतं च दुष्कृतं च' इत्यत्र समस्तपदं भवति –

(i) सुकृतदुष्कृते (ii) सुकृतदुष्कृतौ

(iii) सुकृतदुष्कृतम् (iv) सुकृतदुष्कृतेः

(ख) 'कुलव्रतम्' इत्यत्र विग्रहवाक्यम् अस्ति –

(i) कुलस्य व्रतः (ii) कुलस्य व्रतम्

(iii) कूलस्य व्रतः (iv) कूलस्य व्रतम्

(ग) 'अहर्निशम्' पदे समासः वर्तते –

(i) द्वन्द्वः (ii) बहुव्रीहिः

(iii) तत्पुरुषः (iv) द्विगुः

(घ) 'अनवाप्य' इत्यस्य विग्रहवाक्यम् अस्ति -

(i) न अवाप्य (ii) न अवाप्तम्

(iii) न अवाप्तः (iv) नैव अवाप्तः

(ङ) 'महा + ऋषिः' इत्यस्य सन्धिपदम् भवति -

(i) महार्षिः (ii) महर्षिः

(iii) महषिः (iv) महाषिः

(च) 'अन्यथेतः' इत्यस्य विच्छेदः अस्ति -

(i) अन्यथ + इतः (ii) अन्यथा + एतः

(iii) अन्यथा + इतः (iv) अन्यथ + एतः

(छ) 'पुरुषः + अश्नुते' इत्यस्य सन्धिपदम् भवति -

(i) पुरुषोऽश्नुते (ii) पुरुषाश्नुते

(iii) पुरुषश्नुते (iv) पुरुषेऽश्नुते

(ज) 'तदनुवर्तते' इत्यस्य सन्धिच्छेदः भवति -

(i) तत् + अनुवर्तते (ii) ततः + अनुवर्तते

(iii) तदनु + वर्तते (iv) तदा + अनुवर्तते

(झ) 'वस् + शतृ' योगेन किं रूपं भवति ?

(i) वसन् (ii) वसन्त्

(iii) वसन्त (iv) वस्तन्

(ञ) 'प्रेत्य' इत्यस्य प्रकृतिप्रत्ययाः सन्ति -

(i) प्र + एत् + य (ii) प्र + इण् + ल्यप्

(iii) प्र + इण् + यत् (iv) प्र + इण् + तव्यत्

(ट) 'गत्वा' इत्यस्य प्रकृतिप्रत्ययौ स्तः -

(i) गम् + क्त्वा (ii) गच्छ् + क्त्वा

(iii) गम् + क्त (iv) गच्छ् + क्त

(ठ) 'तत् + तसिल्' इत्यस्य पदं भवति -

(i) ततः (ii) तत्तसि

(iii) तत्तः (iv) तत्ताः